

NEMZETI TÁRSALKODÓ

Februarius 7dik napján 1837.

NYELVTANULÁS.

Sokszor hallja az ember azon ohajtást kifejezve, vajha csak egy nyelv volna a' világon, hogy így a' nemzetek könnyebben megérthessék egymást, hogy a' tudományos mivelődésre szélesb út nyitassék 's' t. Valyon egy categoriába jő-e ez a' kívánság a' több egységek ohajtásával, melyről ottan ottan álmodozának az emberek, melyek közül egyik mindég a' nagyravágyástól gyötretett hősök rögzött képzele vala, a' másik sokaknál csaknem hitágazattá vált, nem vizsgálom. Hanem a' feljebbi eszme, meg kell vallanom, mindég azon bibort viselő római fenevadak egyikét juttatja eszembe, ki az egész római népnek egy nyakat ohajta, hogy azt egy csapással elvágatná. Kevéssé csudásnak tetsző hasonlításom igazolására előlegesen azt jegyzem-meg, hogy ha amaz egy nyelv iránti ohajtást a' természet szokott törvényei megbomlása nélkül teljesedve láthatnók ekkor az emberi magasb, szellemibb gyönyöröknek is igen igen nagyrészt egyszersmind sirba szállva kellene szemlélnünk. „Képtelen hasonlatosságnak megfoghatlanabb magyarázata!“ Így szóll hihetőleg olvasóm, kivel netalán unalma e' lapokat kezébe vétető. De ne siessen ítéletével, mert még bővebb fejtés a' látszó para-

Első feleztendő.

doxumot világos és egyszerű igazsággá változtathatja. A' természetnek nincs egy törvénye is, mely elszigetelve csak bizonyos számú tárgyakat rendezne és kormányozna, egy sincs a' mely a' dolgok mindenségén különböző erővel és árnyéklatokban egészen végig ne vonulna. A' legellenkezőbbeknek látszó jelenségek gyakran ugyan azon egy töben gyökereznek. A' mathesisben az osztás és sokszorozás azon egy eszme két oldala; itt és a' természetben a' végetlenség képzelete vagy inkább képzelhetlensége a' legnagyobbakban mint a' legkicsinyebbekben, egyforma erővel lepi-meg a' teremtés mélységeit vizsgáló elmét. Az a' titkos erő, mely mint mennyrázó dörgés és sujtó villám, egyfelől végpusztulással fenyegetni látszik a' földet, kisebb de nemesb körbe szorulva mint idegeket feszítő tehetség egy hazáját védő hőssel emeltet kardot, vagy egy bájló szűz derekat kócsoltat át szerető karral. A' levegőnek ugyan az a' ringása ma egy kenetlen kerék fölkinzó nyirkorgásával undoritt, holnap pedig Bellini harmoniájában andalitt édes érzésekre; az a' kép mely a' valóságban iszonyitva tolna-el magától, Hugo hív másolatja alatt vonzó erővel 's megfoghatatlan gyönyörrel foglalja-el képzetünket; Las Cases emberszerető keble midőn egyik kezével enyhülést és védelmet nyújt az üldöztetett amerikai-nak, más felől a' rabszolgaság századokig tartó átkával veri meg a' nyomorultabb néget; végre ugyan azon indulatok, ugyan az az ügyesség mely Caesart és szerencsését tevő, egy Cartouchet mint az emberiség száműzöttjét évtizedekig hagyá a' vagyon és életbátorsága ostorául kalandozni. Méltán gyaníthatjuk ezek után hogy a' nyelvek különfélesege sem némi elszigetelt, történetes tevet, hanem a' testi 's szellemi természet sok más, első tekintetre mind fel nem

vehető, jelenségeivel egy közös törvény láthatlan láncza által összefügg. Probáljuk ezen törvény némely nyomait felfedezni, 's hogy nyomozásunk következménye annál határozottabb legyen, állítsuk-meg előre szavaink értelmét. Nyelv: széles értelemben bármi élő és érző teremtmény-érzéseinek, indulatainak 's majd felsőbb lépcsőn gondolatainak és okoskodásának hang vagy hangok általi kifejezése. Sokan talán igen erősnek találva ezen utósó kitétel, inkább jelképzetnek szeretnék, azok t. i. kik a' szó és tárgy közti kapcsolót csak az eszmetársításban (idearum associatio) keresik. De én sokkal szorosb életművi és természeti egybefüggést látok a' nyelv eredeti elemei 's az általok jegyzett dolgok közt, mintsem a' jelképzet nagyrészből önkénytől függő jegyzésmódját ide alkalmazhatónak véljem. A' feljebbi definitio alatt tehát állati és emberi, izült (articulált) és nem izült hangokat, a' mennyiben ezek a' feltett végre szolgálnak egyenlőkép értünk. 'S valóban az elsők az utósóktól nem mint élesen elkorlátolt nemek, különböznek, hanem, mint minden egyéb a' természetben lépcsőnként hágó és fejlődő szakadatlan lánczot alkotnak. Egy légynek az öt behálózó pók fogonyai közt kiszajtott szorongó zenegésétől a' fülemile párját csalogató édes hangzatiig bizonyára nem kisebb köz van, mint innen a' peseréhnek az élet legelső szükségeit töredevezve jelelő szavaiig, és ezektől ismét egy Shakespeare vagy Byronszivrázó festvényeiig, vagy Kántnak az emberi lélek mélyeit fürkésző okoskodásáig. Hogy az ily értelemben vett nyelv legszorosb viszonyban áll az állat (legszélesb értelemben, belé értve az embert is) életművezetével senki sem fogja tagadni; de hogy ennek kifejlésére a' clima és más

természeti körülmények a' leghatósabb befolyással vannak, nem különben kétségkívüli és szembetűnő igazság. A' természeti testek családi, nemi, faji individualitása, ha szabad itt ezen kifejezéssel élnem, ha pedig nem: sajátossága, a' legszámosb esetekben geographiai viszonyaiknak felel-meg, 's ama' csoportok a' föld kerekességén kijelölhető korlátu vidékekre felosztvák. Különösen várhatjuk a' sajátóság kitünését egy oly életműben, melyet a' teremtő kedvenczebb, tökélyesb teremtményei társasági viszonyainak eszközéül 's kapszául rendelt, a' hangélelműben, (mely iránti különös figyelmét annak gondos és bátor-ságos elhelyzése is mutatja) és nem lesz kevésbé szembetűnő erre az érintett körülmények behatása, hol elfojtólag, hol tökélyesítőleg. Macskáink lassu morgása az oroszlán széles melyében a' puszták menydörgésévé válik, 's szarvas marhaink tenora vagy barytonja, a' hæv climai származatu bivaly gégejében dörgő, ropogó bassussá lesz. A' pacsirtai füttyölés, a' fülemilei csattogás helyett csak fülhasító papagáj káromást enged-meg a' tropicusai forró nap, 's csak a' perui Cordillerák alján, hol égető sugárai az örök erdők innepélyes homályát át nem fúrhatják, jelennek-meg a' flautero *) leirhatlan báju üvegha-

*) „Az erdők legmélyebb homályában lakik magánosan egy csuda jelességü madár; kémlelve 's mintegy helyhez szegezve áll-meg az ember, midőn hangjai, (melyeket éppen semmihez egyébhez nem hasonlithatni, csak kicsiny harangok pengéséhez) sokkép változtatva, de a' hangközők legpontosb megtartásával szabályos melodiává egyesítve, halkán és lassan hangoznak-le a' fatetőkről. Valami leírhatatlan szelid, valami, azt mondaná az ember, földfeletti van ezen hangjátéokban, melynek kecsé a' reneteg erdő pusztá hallgatása, 's a' kis énekes láthatlansága által még neveltetik. A' világért nem vehetné reá magát az útas, hogy a' végre észrevettet, ámbar egyszerű barna tollazata a' ragyagó tarkaságu tanagrák és certhiák között

rang hangjai. Sőt azon egy individuum is meg-
 érzi a' clima hatalmát, mint a' kutya példája mu-
 tatja, mely a' fordítók közt elveszti az ugatás te-
 hetségét. A' h o t t e n o t n a k az emberi fajták
 közt legaljabb és az állathoz legközelebb álló é-
 letművezet, az a r a b n a k a' tikkasztó S z á m u m,
 a' l a p p n a k a' sanyaru hideg mintegy torkába
 tolja vissza szózatát, 's innen azon kellemetlen
 torokhangok, melyek azon nemzetek szavainak
 kimondását annyira nehezetik; az európai s p a -
 n y o l l - jét, j-ját, x-ét és rr-jét a' p é r u i a n -
 nyira lágyítva 's tompítva mondja-ki, hogy a'
 függetlenségi háboruban egy bizonyos mocskos
 szidalom kimondása, melyben az r és j betűk
 megvalának az ellenkező felek sibbolethjévé vált.
 A' legszebb, leghármoniasabb, úgy nevezett han-
 gászati nyelvek mind a' mérsékelt clima szüle-
 ményei; az o t a h i t i magánhangzókkal teljes lágy
 nyelv á' déli tenger felett uralkodó örökös ta-
 vasz szárnyai alatt ápoltatott, 's a' minden nyel-
 vek koronáji a' görög és olasz, csak emez
 országok leirhatlan báju kristály ege alatt ido-
 mulhattak. Elhallgatva a' clima befolyását a' tem-
 peramentumra 's ez által uralkodó indulatok szár-
 mazására, ezek 's ezer más példák annak hatá-
 sát a' nyelv elemei hangjaira világosan bizonyít-
 ják. Azonban más körülményeket se feledjünk.
 Az á f r i k a i 's a r a b i a i sivatagokon visszave-
 retlenül, tompán elhaló hang a' beduinna k
 süketen hörgőnyelvet; O l y m p u s és P a r n a s -
 s u s vízhangzó oldalai a' görögnek, az ál p o k
 kőszikla falai a' románnak hangzó szózatot adának,

könnyen rejti szem elől, megölje. A' péruai orgonistának
 vagy flótásnak (flautero) nevezi; Limában úgy emlegetik
 mint a' keleti ismeretlen erdők egy legnevezeteseb lakosát,
 's a' régiebb leírók mind bámulással emlegetik." Poeppig's
 Reise in Chile, Peru etc.

mig a' kelta nyelvén a' partokhoz csapkodó ten-
 ger örökös morajának nyomai tetszenek-meg. De
 többet mondok; ugyan azon érzés, ugyan azon
 indulat kifejezését az azt okozó környezet kü-
 lönsége más máskép módosítja. Az anyai indu-
 lat és kiseddierti szorongás azon egy, de valyon
 ugyan az a' hang fogja-e jelenteni az édes anya
 kétségbeesését, midőn egy mérges kígyó lappang-
 va nyujtaná fulánkját pázsiton szúnyadó gyer-
 mekére, vagy midőn egy dühös oroszlán ordit-
 va szökellene elragadására? Avvagy egy lassanként
 növekedő víz ártól körülvelt telek lakója, kinek
 a' halál mintegy finomított kegyetlenséggel en-
 gedi utósó perczeneteit számlálni, oly hangokkal
 fogja-e hüledezéseit kifejezni, mint az álpi völ-
 gyek honosa, a' ki a' hömpölygő lávinában egy
 pillanat alatt várja fejére halált 's jószágára a'
 pusztulást. Térjünk kecsesb képekre: egy nyári
 hév napon hűs folyamban feredező gyermekeso-
 port nemde máskép fejezi ki örvendő érzéseit,
 mint a' mely egy réten lepkét kergetve, vagy
 laptázásban fejlődő dicsvágyát foglalatoskodtatva
 örül az életnek? Mindezek még csak a' szélesb
 értelemben vett nyelvet, és így az emberi nyelv
 leg eredetibb hangjait, hihetőleg a' gyökök köz-
 vetlen kútfejeit illetik, melyből ezeknek csupán
 geographiai viszonyok által okozott különbféle-
 sége önként következik. De mennyire fog majd
 megszaparodni a' körülmények behatása, midőn
 az izületlen hangok izült szózatokká, a' gyökök
 szavakká, a' szók mondásokká, a' nyelv emberi
 nyelvvé, az az beszéddé válik, midőn ez nem csak
 a' tárgyak benyomásait, nem csak az indulatok
 árnyékait mintegy durva vázlatokban fejezi-ki,
 hanem a' képzeteknek csak értelem által megfogható
 szellemi viszonyait is megszegezni, értelemből ér-
 telembé, észből észbe át sugározni képes. Itt

az a' vászon melyre az ember minden magános és társas viszonyait, mindent a' mi őt érdekli, örvendezteti, vagy búsítja, mindent a' mi figyelmét vagy hámulását felgerjeszti, szükségeit és élvezeteit, szeretetét és gyűlölségét, undorodását és nyájasságát, vágyait és félelmeit, erényeit és vétkeit, képzelei sorát és gondolatai folyamát, tapasztalásait és elmélkedéseit felhímzi. Mindezek a' nyelv gyökein, a' szók végzetein, egybefüzésök módján, egyenes és mellékes értelmökben, a' képekben és metaphorákban az emberiség aphorismaiban — a' közmondásokban eltörölhetlen nyomokat hagynak. Egy sz. Márk temploma az, melyet századok építettek, és mindenik, saját különböző miveltségének, erkölcsi fejlődéseinek és művészeti karakterének bélyegét reá nyomta.

Ha a' feljebbi körülményeket, azoknak különbözőlépcsőit, összeillesztéseit felveszszük, tenger lesz a' beható okok száma, melyek a' nyelvet gyökeiben, ragaiban, változataiban és egyberakásában módosíthatják. Már pedig azon okok mindenütt és mindenkor egyszerre nem lehetnek, és valamint egyes embernél csak bizonyos számú és egymással megférő karaktervonások tálláthatnak-fel, úgy a' földtekénken elszort embercsoportoknál is, melyeket népeknek nevezünk, a' felhozott körülményeknek más más gyüleményei és más más arányban léteznek. Az embernek mint fajnak életművezete, a' Prometheus lopta mennyei szikra minden individuumnál ugyan azok lehetnek; de akarhogy facsarjuk is a' dolgot, annak kifejlése lépcsőjét, ennek külhatását és munkálatját a' kültermészet módosítja két hatalmas ügyvivője a' föld és clima által. Ezen két emlő táplálja a' népeket, e' határozza-el az ember temperamentumát *) és életmódját 's ez-

*) A' szélesebb értelemben u. m. az egész életműve-

zel a' népek karakterét. Csak bizonyos pontig küzdhetik ez ellen a' szellemi erő 's ha a' San Carlót Torneaban helyezed, hegyes fedéllel kell elcsúfítnod 's olasz honfiai által hangoztatnod, mert különben a' hó bésülyeszi stuccóját 's falai közt csak baglyok huhogása fog kongani. Anglia aranya a' Hecla havával béterítetteti London útszáit 's a' dandy végigszánkázhat rajta, egy még nem ismert gyönyört élvezendő, de ha mind salétrommal hinti is, másnap csak sárt fog helyén lenni. Így az erkölcsi-ekben is. És a' nemzeti karakter viszont a' nyelvre hatván, világos hogy ebben eredetileg, 's némileg örökösön különbözésnek kell lenni. — A' grönlandi, ki csónakjába öltözve versenyt úsz és bukik ohajtott zsákmányával a' fókákkal, télen pedig egy füstös veremben honfi társaival rakásra gyurva pislogó mécsnél vakondoki éltetél, szükségkép más nyelvet teremt, mint az örökös nyárban létező arab, ki villám sebességű paripáján semmi láthatár által nem korlátolt sikáson vágat 's a' sivatag ürességét tüzes képzelődése teremtményeivel népesíti. És ennek ismét másképp kelle szóllani, mint a' Theocritus pásztorainak, kik Sicilia buja földjén költői hivalkodásban legelteték nyájaikat; 's mennyire más nyelven kelle megint hangzani a' harcokra kiszű druidák bajnoki dalainak?

Bámulásra méltó, mely aprólékos részeire kiterjed a' népcharakter befolyása a' nyelv alkotmányának. A' franczia és olasz nemzet szomszéd tartományt laknak, climájok nem meszsze áll egymástól, nyelveik sok tekintetben rokonosok; gyakori súrlódások egymással, olykor és több ízben politikai kapocs, egy kormány kö-

zet minőségére értvén, nem élheték yermérséklet szóval.

té össze — és nyelveik nem csak megkülönböztettek maradtak, hanem legapróbb etymologiai végzetekben is ki lehet mutatni a két nemzet karakterének befolyását, a' mint ezt Roborelli egy össze hasonlító grammaticában nagyon szépen és meggyőzőleg ki is fejté. Ezek így léve, egy közönséges nyelv ohajtója tehát azt kívánná, a' mit egy fűvészet kedvellő, ki szeretné, hogy körülte egy mértföldnyire sőt mindenütt az egész szárazon az alpok és a' fagyos zóna örökös havaitól táplált szegény kőtör (saxifraga) és az olasz nap tiszta fényétől ragyogó színekkel emaillirozott amaryllisek, az izlandi moh és az egyenlítőnélí függős sűgárok által czukorra főzött ananász, a' Libánusnak czedrusa és a' kősziklának izsópja mind együtt teremjenek; az az a' ki következményt akarna ok nélkül. 'S a' nyelv egységében még ennél is több akadály van, mert a' nyelvek nem csak azon vonásokban különböznek, melyek kölcsönösen egyikben találtnak a' másikban nem, hanem olyakban, melyek kettőben és többen is egyszermind de más más módosulatokban; de a' mint azon egy individuumnak görbe 's egyenes is nem lehet az orra, úgy egy nyelv is azon egy minőség két árnyéklattal nem bírhat.

Következőleg temérdek számos vonások, árnyéklatok, képek, karakter és fordulatok felaldozásával kellene megvásárolni az úgy nevezett universalis nyelvet, és ezzel mit? Azt a' mitől ama' görög philosophus azt mondá, hogy oly drágán nem vásárolja-meg, u. m. az unalmat. *) Valyon ki laknék örömet oly városban melynek útszái mind egyenlők, a' házak egy alakuak volnának, a' hol minden szomszédosoknál ugyan azon ház osztályokat, azon kényelmeket hasonló

*) Tanti poenitere non emo.

ábrázatokat, erkölcsöket, fagyatkozásokat, szokásokat látnánk mint otthon; ha játék színbe mennénk, házi jelenéseink hív maslása tünnék előnkbe 's a' t. 's a' t? 'S ímé' ily paradicsommá akarják varázsolni földünket az egy nyelv ohajtói. Egysima gömbbé milyen vala Whiston képzeletként a' teremtéskor, vagy ha hegyeket akarunk hegyekkel és völgyekkel, mintegy óra kerék egyformán rovátkolva, vizektől mathematicai idomokra hasogatva, mindenütt egy alaku vegetatioval borítva. A' ki napokat utazott fenyvesek közt, hol bár hegyek és szirtok szeszélyes alakjai nem szakasztják-meg a' monotoniát, vagy Erdély úgy nevezett Mezősége halmái közt, vagy Magyarország lapályain aratás után, képzelheti azon gyönyört mely egy ily földön várhat reá. Tegyük ehhez még egy napot, mely melegét annak minden részeire egyenlőleg osztsa, 's ezzel mindent megtettünk az emberi 's nemzeti karakterek egy arányu kifejlésére, a' külső behatások egyenlősítésére 's ezzel megkapjuk az egy nyelvet is. De valyon hová lesz ekkor a' szellemi élvezet legélesb fűszere, a' különbféleség, az ujság vágy? Hová az utazás eléggé kibeszélhetlen gyönyöre, melynek csak amaz ad táplálatot? Az emberbarát álmodozik egy oly korról, melyben minden ember a' tehetségek teljes kimiveltségével birandana. Fogná-e ez az emberiség summáját nevelni, nem vizsgálom, ámbár okom van kétleni; de azt tudom, hogy oly országból, a' hol minden ember Newton, Bulwer, Kant, Leibnitz, Raphael, Thorwaldsen 's a' t. volna, elfutnék minél hamarább lehetne a' hottentotokhoz. A' miveltség egész becsét utoljára a' miveletlen állapot mellététe adja-meg mint árnyék a' színét 's vétek nélkül erény sem létezne a' világon. La Mothe nek nagyon elmés

meséje van négy barátáról, kik barátságok szilárdabb kapcsául, Jupiter től egyenlő gondolkodást nyerének-ki, 's néhány nap mulva ketős hecatombet fogadának neki, ha elvennétőlök a' gyászos ajándékot, mely barátságokat a' legfenyegetőbb veszélylyel, az unalommal készűl vala semmivé tenni. A' mivelt á ngol nem mehet a' magáénál miveltebb országba, még is útazik; a' kamcsadál szánkájában kutyákkal vonatja, az arab karavánokban szomjutól gyötreti 's kóborló béduinoktól zsákmányoztatja magát, pilant eszik a' törökökkel 's bételtrág a' hinduval, 's több gyönyört viszen haza emlékezetében, mintha egy második Londonban szerkezett volna. 'S ezektől 's ilyektől akarnak minket 's magokat amaz egyeztető urak megfosztani, mert a' ki a' célzt akarja, annak a' latinként akarnia kell az eszközöket is, és a' következményt jobban el nem hárinthatjuk, mintha az okait gyökeresen kiirtjuk. 'S miért e' nagy kárt? Azért, hogy ne kelljen nyelvet tanulni.

É S Z R E V É T E L E K.

N. enyedi professor Péterfi Albertnek, az igaz liberalismusról tartott Sz. Beszédéről mult 1836ik év decemb. 13dikán 24. szám alatti Nemzeti Társalkodóban megjelent Könyv vizsgálatra.

(Végzet.)

Talán igen is hosszú vala a' materiárolí kiérészkedés. Nézzük már azon helytelen megfogásokat, melyeket bíráló felhoz annak mutogatására, hogy

B) Formájára nézve sem egyezik

ez a' beszéd a' homiletika törvényeivel.

„Nem tudta-e professor úr, hogy a' textussal csak két féleképpen lehet bánni?“ így kezdi bíráló, felel is rá quasi ex tripode, hogy a' prédikátzio csak synthetika, vagy analytika lehet; holott egy harmadik módja is van a' textussal bánásnak, 's ebből analytico synthetica prédikátzio válik. Meg vagyon ez a' T. F. homiletikájában is l. 97. realis explicatio név alatt. Ugy látszik a' bíráló nem esméretes az újabb homiletikával, mert nem tudja, hogy harmadik neme is van a' prédikátzio készítésnek. A' bírálat alá húzott beszéd szinte azon a' módon készülvén képzelje a' bíráló az a) cikkely alatt ki mondott gúnyos szavakat magára visszatörlni, 's szégyenlje is meg magát! Ugy-e bizony nagy tévedés mindgyárt a' formáról pezderkedésnek elején, 's ez már szám szerint az 5dik helytelen megfogát.

De vegye bár figyelmesen rendre az értelmes olvasó a' b. c. d. é. f. alatti hibáztatásokat, által fogja látni, mennyire ok nélküliek, és hogy szinte annyi helytelen megfogatok. Átaljában utasítja olvasó a' bírálót T. F. hom. CXX §ra a' hol megmondatik, hogy a' homiletika regulájihoz nem kell körömszakadásig ragaszkodni még a' kezdő papoknak is. Lássuk azonban rendre:

6dik helytelen megfogát a' kezdő beszédről; hiszem, ez nem is átaljában szükséges; e' nélkül számtalan jeles prédikátziók készültek. Nézze-meg bár a' kézi könyvnek CVIIDik §-át Mennyit lehetne pedig idézni, ha a' bíráló esméretes lenne az újabbakkal?!

A' mit c) alatt a' propositioról ír bíráló, annak helytelensége a' feljebbiekből is kitészik, 's valyon ezen cikkelyecskének bévégző gú-

nyos szavai is nem éppen a' bírálóra illenek-e? Imé a' 7dik helytelen megfogat.

A' d) alatti hibáztatás többszörös helytelenségeket foglal ugyan magában, de legyenek már csak a'

8dik helytelen megfogat alá szorítva. És itt ki nem kerülheti olvasó, hogy a' prédikázió írás harmadik módjáról többecs két ne szöjjön; mint feljebb említett. A' synthetika prédikázióban igen is a' textusból vétetik ki egy fő propositio, ebből fejlődnek ki a' részek, 's azután is a' felvett thema körül forog az egész meditatio, 's így a' prédikázió ezen nemében a' textus van subordinálva a' meditationnak. Az analytika prédikázióban éppen megfordítva, merőben a' textus szavait kell rendre felvenni, magyarázni, alkalmaztatni, a' nélkül, hogy azoknak értelmét főbb gondolatok alá vonhatná, itt tehát a' meditatio vagyon subordinálva a' textusnak. Közül áll a' predikázió írás harmadik módja, 's azaz a' *analytico synthetica* prédikázió. Itt már az egész textus használtatik, 's alkalmaztatik, de úgy hogy az egyes részek bizonyos fő gondolat alá vétetnek fel, a' mely vagy benne van a' textusban, vagy könnyen hozzá köttethetik, 's egy egy hasonlatosság, vagy kitetsző gondolat, melyre sokszor csak rá bukanni látszik, máskor cél szerént keresett fel a' beszélő, teszik a' beszéd egyes részeit. E' szerént itt a' textus és meditatio éppen coordinatióban vagynak. A' prédikázió ezen módjában nem kell keresni az egyes részeknek oly logikai szoros egyben függését, mint a' synthetikában, de nincs is annyira kötve a' bibliai textus szavaihoz, mint az analytikában, 's így az *analytico synthetica* prédikázió valósággal magában foglalja a' két elsőnek ajánló oldalait, fogatkoza-

saik-nélkül; de éppen azért bajosabb is ezen nemében jól eltalált munkákat készíteni. Ezen kifejtésből meg van felelve az általmenetről tett hibáztatásra; de az igaz polgári szabadság templomára egy megjegyzést teszen még olvasó. Minden hasonlatosságot csak annyiban kell venni, és vinni, a' mennyiben azt az író vagy beszélő vette. Azonban nem igaz-e, hogy egy alkotmányos országban a' nemzeti élet országgyűléseken nyilatkozik? 's mikor század negyed telik-el ezek nélkül, szűnyadni kellett a' nemzeti életnek. Tovább foly ugyan az élet az álom alatt is, de még is nem ebben áll maga az élet. Egy hosszacska álomból serkentette-fel a' megdicsőült fejedelem Erdély hazánkat, 's bizonyára mint a' természeti álomból felébredőnek, úgy a' nemzeti szabadság ébredésének is bizonytalan sok felé kapkodásai mutatkoztak. Most dicsőségesen uralkodó fejedelmünk bölcseségére, 's idejére maradt tiszta folyamathoz indítani a' nemzeti életet 's ily értelemben az igazi polgári szabadság templomát felépíteni. És valyon ilyen állapotban a' szabadság első mámorában, 's kivált azon részre nézve, melyet a' heves képzelő tehetség, 's nem a' fontoló okosság szokott vezetni, nem maga helyén; és idejében tartathatott-e egy beszéd az igaz liberalismusról? különben is jó beszédek mellett, általok eszközöltetnek minden nevezetes dolgok, 's a' mi időnket éppen beszédese nek lehetne nevezni. És már innen folyólag

9dik helytelen hibáztatás az e) alatt az, „hogy a' belső szabadság kiküszöbölésével a' polgári szabadság áll helyébe, 's a' liberalismusról kevesebbet, többet pedig az antiliberalismusról beszél.“ Maga a' bíráló is mondja, hogy a' liberalismusról már mondott egy prédi-

káziót, 's az eredetéről akkor tett fejtegetést itt is feltalálta. Mi volt hát természetesebb, mint e jelen munkát az előbbeninek folytatására és egészítésére intézni? — A' mi pedig az f) alatti azon „megjegyzést illeti, mi szerént a' pseudo liberalistáknak Idvezitönkkeli különben remek egyben hasonlítása az író képzezeit feljül haladja, „kértelen olvasó figyelmeztetni a' bírálót, hogy a' ki valamely írot bírálni akar, annak vagy egyaránt, vagy feljebb kell állani azon tárgyról ismeretekben az írónál; de a' mint e' jelen bíralat mutatja, minden bizonynyal sokkal alább áll. Ennek bővebb világosítására említi olvasó mint

10dik igen szembe ötlő helytelen séget azt t. i. hogy ámbár pr. Péterfi Albert úr neve után nincs oda téve a' Biblia magyar ázó elhivattatás, ezt még is változtatott gúnyolodással sokszor eléhozza bíráló, p. o. „Csak Biblia magyar ázó professortól kitelhető ügyességel; csak egy Biblia magyar ázó professor teheti; úgy-e bár Biblia magyar ázó professor úr?“ 's a' t. Mit akar bíráló ezen értetlen ismétlésekkel, 's mindenkor gúnyos felhozásokkal? Bibliára, és annak magyar ázójára egyszerre homályt vetni? A' Biblia a' keresztény vallás forrása, 's tisztelettel is viseltetik iránta a' keresztény világ, és így az erről ejtett gondolatlan kifejezés bántja a' vallásos érzést. Ha bíráló szavait egybe függésben olvassa akár ki, úgy jön ki, mintha a' Biblia, értetlenségek foglalhatja, 's annak magyar ázója éppen idiota lenne. Úgy látszik a' bíráló nem bír maga azon ismeretekkel, melyek egy exegetában megkívántatnak, 's a' magasabb kritikát és hermeneutikát talán meg sem izelintette, azért szóll ily alá nézőleg a' Biblia magyar ázójáról. Ignoti nulla cupid o! Úgy látszik továbbá a' bírálónak több helyeken előforduló sza-

vaiból, hogy az író t álczélzással, 's nem tiszta indító okokkal vádolja munkája készítésében. Ezt egy el nem fogult olvasó sem foghatja rá magából a' munkából, de hogy a' bíráló epébe mártotta pennáját, azt minden lapjai bizonyítják, 's ugyan azért nem annyira bírál, mint nyelveldik. Vegye tehát magára és fordítsa hasznára bíráló, a' mit az írónak bérekesztésül mondott: Ne légyen szenvedelmek szolgálja.

Utoljára a' mi illeti a' historiai jegyzeteket: ezek a' hazánk jelen helyzetében is érezhető igazsággal a' politikai ábrándozó, 's nem a' valódi szabadság visszaéléseinek, tévedéseinek szomorító tanui, tulajdon meggyőződéssel, 's haszon vehető irányzattal egybe szedve. Meg kell próbálni mindent, 's a' mi jó megtartani. Boldog aki más kárán tanulhat! Ezt ohajtja egy olvasó.

HIR- 'S DIVATLAP.

Nem érdeketlen tudni, hogy a' Pesten megjelenő ujság és hétilapok a' Rajzolatok közlése szerint hány embert és sajtót foglalatostkodtatnak; t. i. a' Jelenkor előfizetői száma 3800. — Tudósításaké 1600, — Regélőé 500. — Rajzolatoké 500. — Kémlőé 500. — Ismertetőé 200. — Athenaeumé 800. — Mindezek hetenként 15 szedőt, 15 sajtót és 30 nyomót foglalatostkodtatnak.

Az erd. héti lapok kiadója, geographiai helyzetit meggondolva, olvasóji számával megelégszik: Erd. Híradó N. Társalkodó 's Vasárnapi Ujság olvasóji száma 600. — A' Vasárnapi Ujság külön olvasóji száma. 450. — Ezen erd. héti lapok ámbátor csak egy sajtót 2 szedőt 's 2 nyomót foglalatostkodtatnak, de mindezeknek kettőzített szorgalmu munkásságok, csak ezen erd. lapokban határozódik.